ВЪПРОСНИЦИ ЗА ОЦЕНКА НА ТОРМОЗА ОТ ВРЪСТНИЦИТЕ В УЧИЛИЩЕ

1. *Въпросник за взаимоотношенията в класа – рейтингова скала за учителя.*
2. *Въпросник за взаимоотношенията в класа – рейтингова скала за учениците (Форма А).*
3. *Въпросник за взаимоотношенията в класа – рейтингова скала за учениците (Форма Б).*
4. *Самоописателен въпросник за учениците*.

Представените по-долу инструменти са част от метод за оценка на тормоза от връстниците в училище и трябва да се използват в съответствие с описаните в ръководството правила за тяхната употреба (Пл. Калчев. *Тормозът от връстниците в училище. Метод за оценка*. С., 2015).

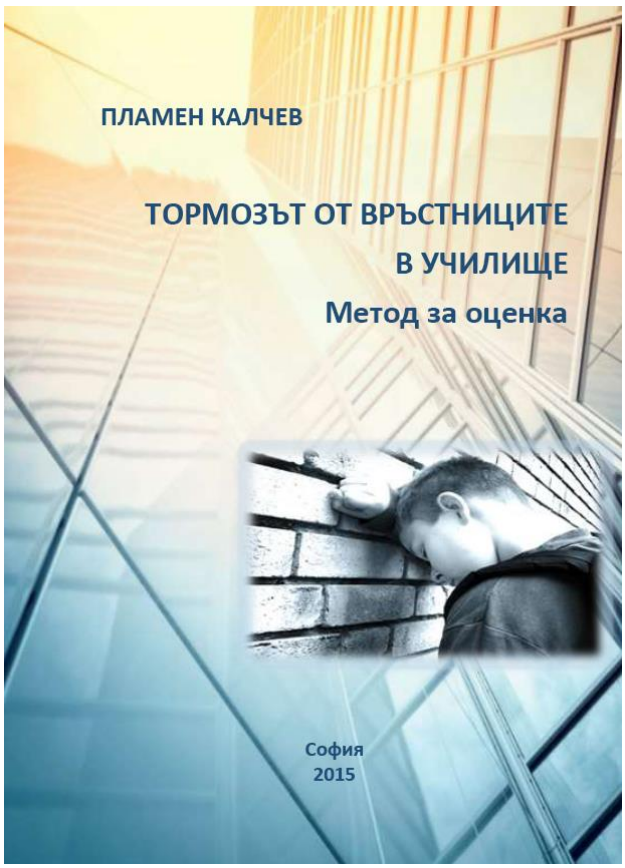

Както ръководството, така и самите инструменти са достъпни на сайта на специалност *Психология* на СУ „Св. Климент Охридски“ – Продължаващо обучение: http://phls.uni-sofia.bg/article/110#tab152

Инструментите по-долу са странирани във формат А4, с размер на шрифта, който позволява разпечатването им от PDF файла във вариант multiple page (две страници). В този случай, когато листовете с въпроси се снимат/се разпечатват лице/гръб, един лист с формат А4 е достатъчен за два броя въпросници. Инструкциите към въпросниците също трябва да бъдат разпечатани в посочения размер, но за разлика от листовете с въпросите, те се използват многократно.

СУ „Св. Климент Охридски“
Катедра „Обща, експериментална и генетична психология“

ТОРМОЗЪТ ОТ ВРЪСТНИЦИТЕ В УЧИЛИЩЕ

ВЪПРОСНИК ЗА УЧИТЕЛЯ

Уважаеми учители, въпросникът, който Ви предлагаме, се отнася до тормоза от връстниците в училище.

Какво означава тормоз от връстниците в училище?

ОПРЕДЕЛЕНИЕ

Тормозът от връстниците е особена форма на **злонамерена** агресия, извършвана **многократно** от позицията на **силата**.

(1) Целта е да се причини физическо или психическо страдание на жертвата.

(2) Тормозът не е отделен акт – действията се повтарят многократно, систематично, за продължителен период от време. (Отделният инцидент в училище сам по себе си не може да се определи като тормоз.)

(3) При тормоза едната страна е очевидно по-слаба и не може адекватно да се защити, но въпреки това този, който я тормози, продължава отново и отново с действията си. Дисбалансът на сила прави възможен многократния, продължителен характер на тормоза. Поради тази причина схватките в училище между страни с приблизително еднаква сила (с цел урегулиране на взаимоотношенията, постигане на доминираща позиция в групата и др.) не трябва да се определят като тормоз.

ФОРМИ

Тормозът може да се прояви като директни физически или вербални атаки – удари, ритане, блъскане, дразнене, подигравки, обиди и др., или като вид социална манипулация, която цели увреждане на взаимоотношенията на жертвата – например опити за злепоставяне, изолация, изключване от групата. Типични средства за това са разпространяването на клюки, слухове, интриги и други начини за социална манипулация, целящи уязвяване и причиняване на вреда.

Особена форма на тормоз е употребата на власт/сила: жертвата е принуждавана да прави неща, които не иска, от позицията на властта и доминирането: унижавана е или е изнудвана с цел получаване на облаги (пари и др.)

Съвременна форма на тормоз е кибертормозът, при който вредата се нанася чрез социалните мрежи и средствата за мобилна комуникация. Кибертормозът може да е в директни форми, например чрез изпращане на обидни или заплашителни имейли или SMS-и, но типично се осъществява в индиректна форма: писане на обидни неща в чата, Facebook и другите социални мрежи, качване на снимки, клипове и други дискредитиращи материали в мрежата. Характерно за кибертормоза е, че агресорът остава в много голяма степен анонимен, което му позволява да избегне риска от отмъщение.

ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ЖЕРТВАТА

Типичните жертви на тормоз от връстниците обикновено са плахи, неуверени, тревожни деца, чиито чувства лесно могат да бъдат засегнати; физически са по-слаби (характеристика, която е поважна при момчетата); социално са изолирани в класа, самотни, с малко или изобщо без приятели; не умеят да отстояват себе си, при конфликт се отдръпват или заемат подчинена позиция; ако ги атакуват, реагират с примирение и приемат без съпротива това, което им се случва.

Не всички деца с посочените характеристики стават жертви на тормоз от връстниците, но много от тях, поради неувереността, която излъчват, и подчинения, пасивен стил на реагиране, непреднамерено привличат вниманието и са в по-висок риск да се окажат мишена на тормоз.

Освен посочените, има и деца с по-различни характеристики: импулсивни, със слаб самоконтрол, емоционално нестабилни, реагират гневно, невъздържано, когато им пречат. Поради неовладения си, импулсивен начин на поведение, тези деца често лекомислено предизвикват останалите, генерират напрежение и провокират ответни реакции. Тези деца са в риск да се окажат в „смесения“ статус на *агресор-жертва*: деца, които едновременно са обект на тормоз, но заедно с това тормозят другите. *Агресорите-жертви* потенциално са били: (а) жертви, които на свой ред са започнали да тормозят други деца, или (б) „неуспешни“ агресори, на които останалите отмъщават.

ТОРМОЗЪТ ОТ ВРЪСТНИЦИТЕ В УЧИЛИЩЕ

ВЪПРОСНИК ЗА УЧИТЕЛЯ

Моля, отговорете на поставените по-долу въпроси, като отбележите верните според Вас отговори.

Въпросникът е попълнен от: Име: _____ Фамилия: _____

Клас: _____ Брой на учениците в класа: _____

От тях: _____ момчета и _____ момичета

ВЪПРОСИ	ОТГОВОРИ	
1. Има ли в класа Ви деца, които са тревожни, неуверени, изолирани, без приятели?	1) Да, има. Общо: _____ Момчета: _____ Момичета: _____	2) Не, няма.
2. Ако има такива деца, как се отнасят останалите към тях? (Може да посочите повече от един отговор.)	1) Не им обръщат внимание. 2) Изключват ги от нещата, които правят заедно. 3) Обиждат ги, дразнят ги или им се подиграват. 4) Държат се грубо с тях, блъскат ги, удрят ги.	
3. Ако в класа има деца, към които останалите се отнасят зле, кога за пръв път го забелязахте?	1) През миналата учебна година. 2) През тази учебна година. 3) През последния месец. 4) Съвсем наскоро.	
4. Ако имате предвид колко чести и колко сериозни са нещата, които се случват с тези деца, как бихте ги определили?	1) Като жертви на тормоз. 2) Към момента не са, но биха могли да се превърнат в такива. 3) Става въпрос по-скоро за безобидни неща, типични за отношенията между връстници.	
5. Ако в класа има деца, към които останалите се отнасят зле, необходима ли е специална интервенция от страна на възрастния?	1) Да, тези деца се нуждаят от помощ, за да се интегрират успешно в групата. 2) Проблемите не са толкова сериозни, в такива случаи е по-добре децата сами да решават проблемите помежду си.	
6. Има ли в класа деца, които са импулсивни, със слаб самоконтрол, лесно се разгневяват, бурно реагират, ако останалите им пречат?	1) Да, има. Общо: _____ Момчета: _____ Момичета: _____	2) Не, няма

7. Ако има такива деца, как се отнасят останалите към тях?	1) Избягват ги или се опитват да не им обръщат внимание. 2) На свой ред реагират агресивно, което създава конфликти и напрежение в класа.	
8. Ако имате предвид колко чести и колко сериозни са нещата, които се случват, как бихте определили тези деца?	1) Като агресори, на които останалите на свой ред отмъщават. 2) Към момента не са такива, но биха могли да се превърнат в агресори, на които останалите отмъщават. 3) Става въпрос по-скоро за безобидни неща, типични за отношенията между връстници.	
9. Ако в класа има деца с неовладяно, импулсивно поведение, необходима ли е специална интервенция от страна на възрастния?	1) Да, тези деца се нуждаят от помощ, за да се интегрират успешно в групата. 2) Проблемите не са толкова сериозни, в такива случаи е по-добре децата сами да решават проблемите помежду си.	
10. Има ли в класа деца, които обичат нарочно да дразнят и да се подиграват на другите, опитват се да доминират, държат се грубо, агресивно и без видима причина?	1) Да, има. Общо: _____ Момчета: _____ Момичета: _____	2) Не, няма.
11. Ако в класа има такива деца, бихте ли определили действията им като тормоз, т.е. целят да причинят страдание на очевидно по-слабо от тях дете, като действията се повтарят многократно, за продължителен период от време?	1) Да, действията им могат да се определят като тормоз над връстниците. 2) Към момента не са такива, но в перспектива могат да прераснат в тормоз. 3) Става въпрос по-скоро за безобидни неща, типични за отношенията между връстници.	
12. Ако в класа има деца, които обичат да дразнят, да се подиграват на другите, да доминират и се държат агресивно и без видима причина, необходима ли е специална интервенция от страна на възрастния?	1) Да, тези деца се нуждаят от помощ, за да се интегрират успешно в групата. 2) Проблемите не са толкова сериозни, в такива случаи е по-добре децата сами да решават проблемите помежду си.	

Благодарим Ви за участието!

ВЪПРОСНИК ЗА УЧЕНИКА

Уважаеми ученици, въпросникът, който ви предлагаме, се отнася до взаимоотношенията в класа. Моля, отговорете на всеки въпрос. Тук няма правилни и неправилни отговори. От значение е само личното мнение.

Изследването е анонимно и не е необходимо да пишете имената си. Благодарим ви за участието!

ВЪПРОСИ	ОТГОВОРИ	
1. Има ли в класа ученици, към които останалите се отнасят зле: обиждат ги, подиграват им се, блъскат ги грубо или ги удрят, разпространяват за тях клюки, слухове, изключват ги от нещата, които останалите правят заедно?	1) Да, има. Общо: _____ Момчета: _____ Момичета: _____	2) Не, няма.
2. Ако има ученици, към които останалите се отнасят зле, колко често се случват такива неща?	1) Почти всеки ден; 2) От време на време; 3) Рядко.	
3. Има ли в класа ученици, които обичат да помагат на другите, застъпват се за по-слабите, защитават тези, които имат нужда?	1) Да, има. Общо: _____ Момчета: _____ Момичета:_____	2) Не, няма.
4. Ако има такива ученици, колко често помагат на другите?	1) Винаги когато някой има нужда. 2) Само понякога. 3) Рядко.	
5. Има ли в класа ученици, които обичат да командват, да карат другите да правят неща, които не искат, държат се грубо, агресивно и без причина?	1) Да, има. Общо: _____ Момчета: _____ Момичета:_____	2) Не, няма.
6. Ако има такива ученици, колко често те се държат по този начин?	1) Почти всеки ден. 2) От време на време. 3) Рядко.	

Ти си: (а) момче; (б) момиче. Навършени години: ____ Клас:_____

ВЪПРОСНИК ЗА УЧЕНИКА

Уважаеми ученици, въпросникът, който ви предлагаме, се отнася до взаимоотношенията в класа. Моля, отговорете на всеки въпрос. Тук няма правилни и неправилни отговори. От значение е само личното мнение.

Изследването е анонимно и не е необходимо да пишете имената си. Благодарим ви за участието!

ВЪПРОСИ	ОТГОВОРИ	
1. Има ли в класа ученици, към които останалите се отнасят зле: обиждат ги, подиграват им се, блъскат ги грубо или ги удрят, разпространяват за тях клюки, слухове, изключват ги от нещата, които останалите правят заедно?	1) Ако има, посочи имената им: _____ _____ _____ _____ _____	2) Не, няма.
2. Ако има ученици, към които останалите се отнасят зле, колко често се случват такива неща?	1) Почти всеки ден. 2) От време на време. 3) Рядко.	
3. Има ли в класа ученици, които обичат да помагат на другите, застъпват се за по-слабите, защитават тези, които имат нужда?	1) Ако има, посочи имената им: _____ _____ _____ _____ _____	2) Не, няма.
4. Ако има такива ученици, колко често помагат на другите?	1) Винаги когато някой има нужда. 2) Само понякога. 3) Рядко.	
5. Има ли в класа ученици, които обичат да командват, да карат другите да правят неща, които не искат, държат се грубо, агресивно и без причина?	1) Ако има, посочи имената им: _____ _____ _____ _____ _____	2) Не, няма.
6. Ако има такива ученици, колко често те се държат по този начин?	1) Почти всеки ден. 2) От време на време. 3) Рядко.	

Ти си: (а) момче; (б) момиче. Навършени години: _____ Клас:_____

ТОРМОЗЪТ ОТ ВРЪСТНИЦИТЕ В УЧИЛИЩЕ

Уважаеми ученици, въпросникът, който ви предлагаме, се отнася за тормоза от връстниците в училище.

КАКВО ОЗНАЧАВА ТОРМОЗ ОТ ВРЪСТНИЦИТЕ В УЧИЛИЩЕ?

- **Тормозът от връстниците** в училище се състои в преднамерено лошо отношение на един ученик или група към съученик, който е по-слаб и не може да се защити (да им отговори), например: дразнят го, обиждат го, подиграват му се, измислят му неприлични прякори, бутат го, удрят го или го ритат, заплашват го, вземат му нещата, изнудват го, затварят го в стаята или правят други неприятни неща.
- **Тормоз** освен това е и разпространението на злобни слухове, клюки и измислици за някого в училище, писането на обидни неща, например в социалните мрежи, качване на снимки, клипове или други неприлични материали, а и когато съучениците нарочно изключват даден ученик от това, което правят, изолират го и дори не искат да говорят с него.
- **Тормоз** означава, когато към даден ученик се отнасят по този начин не само веднъж, а постоянно, в продължение на дълъг период от време.
- **Тормозът** се различава от конфликтите, караниците или схватките в училище, които възникват между връстници с приблизително еднаква сила. При тормоза едната страна е очевидно по-силна от другата, която не може да се защити, да отговори на този, който я тормози.

ВЪПРОСНИК ЗА ТОРМОЗА ОТ ВРЪСТНИЦИТЕ В УЧИЛИЩЕ

Уважаеми ученици, след като прочетете всеки въпрос, оградете верния според вас отговор. Тук няма правилни и неправилни отговори. От значение е само личното мнение.

Изследването е анонимно и не е необходимо да пишете имената си. Благодарим ви за участието!

ВЪПРОСИ	ОТГОВОРИ
1. В **твоето училище** какво правят учениците, които тормозят други ученици? (**Може да оградиш повече от един отговор**.)	1) Блъскат ги, удрят ги. 2) Заплашват ги. 3) Обиждат ги, подиграват им се, измислят им неприлични прякори. 4) Дразнят ги. 5) Взимат им от нещата. 6) Говорят зад гърба им, разпространяват за тях неверни неща, клюки. 7) Изнудват ги. 8) Настройват другите ученици срещу тях. 9) Искат им пари. 10) Пишат обидни неща в социалните мрежи; качват неприлични снимки или материали в интернет. 11) Изпращат гадни имейли и SMS-и. 12) Друго (посочи какво): _____
2. Къде се случва ученици да бъдат тормозени? (**Може да оградиш повече от един отговор.)**	1) В класната стая. 2) По коридорите. 3) В тоалетните. 4) Пред бюфета. 5) В двора на училището. 6) На улицата. 7) В квартала, пред блока. 8) На друго място (посочи къде):_____
3. Случвало ли се е теб да те тормозят през тази учебна година в училище?	1) Всеки ден. 2) Няколко пъти в седмицата. 3) Един път в седмицата. 4) По-рядко от един път в седмицата. 5) Досега не се е случвало да ме тормозят.
4. Ако се е случвало да те тормозят, кога започна тормозът?	1) Преди две години. 2) Преди една година. 3) Преди около шест месеца. 4) Преди един-два месеца. 5) През последните една-две седмици. 6) Досега не се е случвало да ме тормозят.
5. Ако се е случвало да те тормозят, тези, които те тормозиха, бяха?	1) От твоя клас. 2) От други класове. 3) И от твоя клас, и от други класове. 4) Досега не се е случвало да ме тормозят.

6. Ако се е случвало да те тормозят, тези, които те тормозиха, бяха?	1) Момчета. 2) Момичета. 3) И момчета, и момичета. 4) Досега не се е случвало да ме тормозят.
7. Ако се е случвало да те тормозят, този, който те тормозеше, беше?	1) Сам. 2) С него имаше и други, които също те тормозеха. 3) С него имаше и други, но те само гледаха. 4) Досега не се е случвало да ме тормозят.
8. Когато теб те тормозиха, ти каза ли на някого? (**Може да оградиш повече от един отговор.**)	1) Казах на някого от учителите. 2) Казах на майка ми. 3) Казах на баща ми. 4) Казах на брат ми/сестра ми. 5) Казах на приятели. 6) Казах на друг човек (посочи): _____ 7) Не казах на никого. 8) Досега не се е случвало да ме тормозят.
9. Ако си казал на някого, това помогна ли ти, доведе ли до спиране на тормоза?	1) Да. 2) Не. 3) Не съм казвал на никого. 4) Досега не се е случвало да ме тормозят.
10. Когато отиваш на училище, безпокоиш ли се да не те тормозят?	1) Не, никога. 2) Понякога. 3) Често. 4) Почти винаги.
11. Случвало ли се е ти да тормозиш друг ученик през тази учебна година?	1) Почти всяка седмица. 2) Почти всеки месец. 3) По-рядко от един път в месеца. 4) Не се е случвало да тормозя друг ученик.
12. Има ли в твоя клас ученици, които обичат да тормозят другите?	1) Да. **13.** Ако има, колко са на брой? _____ 2) Не.
14. Има ли в твоя клас ученици, които често са тормозени от другите?	1) Да. **15.** Ако има, колко са на брой? _____ 2) Не.
16. Как би постъпил, ако видиш няколко твои съученици да тормозят друг ученик от класа? (**Посочи само един отговор, който най-добре съответства на твоето мнение.**)	1) Ще се отдалеча, без да правя нищо: не е моя работа и не ме засяга. 2) Ще ми стане жал, но няма да се намеся. 3) Ще се намеся и ще защитя човека, когото тормозят. 4) Ще поговоря с други съученици, за да накараме останалите да престанат. 5) Ще се присъединя и аз към тормоза: то си е забавно и едва ли е нещо много сериозно. 6) Няма да направя нищо, но ще се приближа, за да гледам, защото ми е любопитно какво ще стане.

17. Ти си: а) момче; б) момиче. **18.** Навършени год.: ____**19.** Клас: ____